

Karaktärisering och kulturhistorisk värdering

Tolgs kyrka

Tolgs socken i Växjö kommun
Kronobergs län

Smålands museum
David Fuchs

Inledning

Bakgrund och syfte

I samband med upprättandet av vård- och underhållsplaner för kyrkor i Växjö stift har Smålands museum på uppdrag av BSV arkitekter & ingenjörer AB i Värnamo genomfört en karakterisering och kulturhistorisk värdering av Tolgs kyrka. De kyrkor som berörs är de som tillhör Svenska kyrkan och omfattas av kulturminneslagen, dvs. kyrkobyggnader som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen. Karakteriseringen och den kulturhistoriska värderingen syftar till att användas som underlag för vård- och underhållsplanen.

Nedanstående material består av en historik över kyrkobyggnaden, en beskrivning av exteriör och interiör samt en kulturhistorisk bedömning. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering samt arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk- topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. De redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning i kyrkobyggnadens historia.

Kulturhistorisk bedömning

En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan kontinuerligt föremål för omvärderingar. Bedömningen utgår från såväl den enskilda kyrkobyggnadens värden som kyrkomiljön i sin helhet, men också till värden i förhållande till andra kyrkobyggnader i stiftet och övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning

Kortfattad historisk beskrivning

Tolgs kyrka ligger på ett dominerande höjdläge ett par kilometer öster om Tolgs by. I anslutning till kyrkan ligger sockenstugan. Socken omnämns i de skriftliga källorna första gången 1282 och skrivs då ”Tholge” eller ”Tolge”. Den medeltida kyrkan revs i samband med att den nya kyrkan uppfördes. Kyrkan byggdes mellan åren 1878-1879 och invigdes på Mikaelstdagen den 2 oktober 1881 av biskop Johan Andersson. Den ersatte den tidigare medeltida kyrkan, belägen ca 2 km väster om den nuvarande, vilken blivit för liten för den växande befolkningen i Tolg. Vid nya kyrkans uppförande fanns ca 1500 invånare i Tolg.

Exteriör

Från parkeringen i söder når man kyrkogården genom ett par sirliga smidesgrindar flankerade av bastanta huggna stenstolpar. Gången som leder fram till kyrkplatsen framför tornentrén liksom den gång vilken leder vidare till den västra sidoentrén är belagda med betongsten.

Kyrkan är uppförd i sten med spritputsade väggar, slätputsade dörr- och fönsteromfattningar samt en sockel av huggen granit. Byggnaden är orienterad i nord-sydlig riktning med ett lanterninförsett torn i söder och sakristia i norr. Den mäter 45 meter på längden, 18,5 meter på bredden och är 20 meter hög.

En kraftig naturstenstrappa försedd med enkla handledare av svartmålat smide leder upp till den södra entréporten. Kyrkans dubbla rektangulära portar är utformade med fyra kvadratiska dörrspeglar i varje dörrblad samt målade i en mörk gråblå kulör. Ovan entrén sitter ett rundbågigt fönster vilket utformats i likhet med långhusfönstrets övre del. Hela entrépartiet med de dubbla portarna och det rundbågade fönstret ramar in av en svagt indragen slätputsad omfattning.

Tornet smalnar av i etapper där varje avsats skiljs åt med ett kraftigt slätputsat listverk vilket täckts med kopparplåt. På tornets södra, östra och västra fasad i höjd med tornets andra avsats sitter dubbla smala rundbågade fönster med en gemensam solbänk av granit. På tredje avsatsen under de dubbla ljudluckorna sitter en inmurad stentavla med förgylld text. Texten lyder ”UPPFÖRD UNDER OSCAR II REGERING ÅR 1879”. De dubbla rundbågade ljudluckorna är utförda i liggande profilfräst panel och målade i samma kulör som kyrkans övriga portar och fönster.

Ovan kyrkans kupolformade torntak återfinns kyrkans fönsterförsedda oktagonala lanternin vilken bär upp tornets korsprydda spira. Hela lanterninen liksom tornspiran och torntaket är klädda med kopparplåt. På lanterninens södra, västra och östra sida sitter en svart urtavla med förgyllda siffror. Utmed torntakets fot löper ett rikt utformat slätputsat listverk.

På långhusets södra gavelfasad, i höjd med den innanförliggande orgelläktaren, sitter på var sida om tornet ett spröjsat kvartscirkelformat fönster. Runt hela långhuset samt utmed takfoten på kyrkans absid och porthus löper ett kraftigt, rikt profilerat, slätputsat listverk.

Långhuset har fyra fönsteraxlar med högresta, rundbågade fönsteröppningar vilka är indragna en aning i fasaden. I varje öppning sitter två välvda, spröjsade fönsterbågar utav trä målade i en mörk gråblå kulör. Fönstren har på senare tid kompletterats med innerbågar. I ytterbågens topp i mötet mellan de båda valvbågarna övergår mittposten i en cirkel. Utformningen av fönstrens spröjsar för tankarna till ett sirligt masverk. De svagt sluttande solbänkarna är utförda i natursten.

Vattenavrinningen sker via hängrännor och stuprör av koppar vilka i marknivå ansluter till en nedlagd markdränering.

Kyrkans sidoentréer markeras av utskjutande porthus med sadeltak. På porthustakens krön sitter ett ringkors utav smide på vilket korsarmarnas ändar avslutas med ett mässingsklot. Direkt ovanför sidoentréernas dubbla portar, vilande på en mellanliggande granitbjälke, sitter ett rundbågat fönster vilket utformats i likhet med långhusfönstrens övre del. En kraftig naturstenstrappa leder upp till de båda sidoentréerna. I anslutning till den västra ingången har man placerat en handikappramp. Rampen är utförd i en robust stålkonstruktion på vilken man placerat ett galvaniserat galler vilket utgör själva rampen. Rampen flankeras av enkla svartmålade räcken. Konstruktionen vilar på det översta trappstegsplanet.

På absidens västra sida finns en separat entré med en port utförd i samma stil som vid kyrkans övriga ingångar. Absiden har vidare två högresta rundbågade fönsteröppningar. Ovan den femkantiga absidens kopparklädda taknock, på långhusets norra gavel, sitter ett lunettfönster.

Exteriöra förändringar

Exteriört har kyrkan i Tolg endast varit föremål för ett fåtal förändringar där den första mer genomgripande förändringen skedde 1933 då man lät byta ut kyrkans ursprungliga spåntak mot ett koppartak.

Under 1950-talet förs diskussioner kring ett eventuellt uppförande av en kapellbyggnad på den gamla kyrkogården. I samband med detta utförs en undersökning av kyrkogården för att fastställa resterna av medeltidskyrkans grund samt för att få information om kyrkogården inför en planerad omläggning av densamma. Någon kapellbyggnad kommer dock aldrig till utförande.

Nästa exteriöra förändring som sker 1962 inbegriper inte själv kyrkan utan rör uppförandet av ett bårhus intill den nya kyrkan.

År 1972 sker en utvändig renovering av kyrkans fasader varvid väggarna blåstras rena efter att tidigare ha behandlats med en cementfärg. Väggarna putsas sedan och avfärgas på nytt med kalkfärg. Utvändigt sker också en ommålning av kyrkans dörrar och fönster.

1995 sker en ombyggnad av det sydöstra kyrkstallet utifrån ett förslag framtaget av Rolf Alklid.

De senaste exteriöra arbetena på Tolg kyrka skedde 1998 då man renoverade kyrkans fasader. Man lät då sandblästra väggarna varefter man utförde putslagningar för att slutligen avfärga fasaderna med Kulekalk.

Interiör

Direkt innanför de dubbla portarna vid tornentrén i norr leder branta trappor utmed den östra och västra väggen upp till tornets första avsats från vilken man via två dörrar kan nå kyrkans orgelläktare. På vapenhusets golv ligger rödaktiga kalkstensplattor. Taket är utfört i breda spontade bräder målade i en vit kulör. I en kedja från taket hänger en ljuslykta, utformad som en lanternna, med gulfärgat glas.

Under de rundbågade fönstrens djupa fönsternischer i öster och väster står en gråmålad träbänk. I vapenhusets nordöstra hörn står en järnbeslagen offerkista på vilken man placerat

ett vykortsställ. I motstående hörn har man ställt upp en hylla där man visar upp ett antal böcker som finns till försäljning. På väggen under fönstren har man i samband med senaste renoveringen installerat vattenburna radiatorer.

Från vapenhuset leder dubbla gråmålade spegeldörrar, utformade med fyra kvadratiska speglar i varje dörrblad, in till kyrkorummet. Direkt innanför finns i öster och väster ett inbyggt utrymme. Rummet i öster rymmer installationerna för kyrkans bergvärmearmatur samt en el-central. I det västra utrymmet finns en handikapptoalett med väggfast skötbord. På de två väggytorna vilka tillskapats genom uppförandet av de tidigare nämnda wc- och förrådsutrymmena hänger en mässingslampett.

Läktaren bärs upp av sex stycken pelare vilka nedtill vilar på kvadratiska granitfundament med fasade kanter. Pelarna är målade i en ljusgrå kulör överst utformade med ett enkelt svarvat, partiellt förgyllt krön. Läktarbarriären är målad i två ljusgrå nyanser där barriärens speglar ramar in av en smal förgylld list. På barriärens översida sitter ett lågt järnräcke vilket målats i samma färg som barriären. Där läktarbarriären möter långhusets östra och västra vägg har man för att tillgodose brandskyddsmyndigheternas krav monterat en väggfast järnstege.

Centralt placerad på läktaren står kyrkans orgel. Den klassiserande orgelfasaden är målad i en ljusgrå kulör och dekorerad med förgyllda lister och dekorationer i form av harpor och trumpeter. Golvet på läktaren är av mörkbetsad fur. På läktarens sidopartier är golvet utformats som gradänger. På vardera gradäng står fyra gråmålade bänkar. Orgelverket är under renovering då det skadats i samband med den senaste renoveringen.

Utrymmet under läktaren har byggts in och skiljs från kyrkorummet med en glasvägg. Det östra utrymmet har inretts till ett mindre kapell, kallat Marias kapell. Centralt placerat under fönstret på den östra väggen står ett altare utfört i massiv ek. Ovanför altaret hänger ett kors. På ett vitmålat förvaringsskåp till vänster om altaret står en medeltida madonnaskulptur i trä från 1300-talet. I det västra utrymmet har man inrett ett samlings-/föreläsrum med ett antal bord och stolar samt ett litet pentry och lekhörna för barnen. I taket under läktaren har man på ett flertal ställen satt upp belysning i form av moderna plafondlampor. I det vitmålade taket under läktaren syns en tydlig skarv som sträcker sig hela vägen från den östra väggen till den västra. Denna generalskarv skulle kunna tyda på att läktarens främre parti vid något tillfälle flyttats fram varvid taket skarvats på.

Från det inbyggda utrymmet under läktaren leder två glasade dörrar in till kyrkorummet. Golvet i kyrkorummet utgörs av breda kilsågade golvbräder vilka nyligen slipats och oljats. I långhusets centrum där mitt- och tvärgångens golvbräder möts finner man en dekorativ stjärna utav ek.

Invändigt har långhuset ett tredingstak med synliga bjälkar vilka delar in taket i vertikala sektioner. Takytan är målad i en gråblå kulör och ramar in av ett grått listverk. Takbjälkarnas stödben liksom sparrarna har fasade kanter vilka målats röda. På de punkter i taket där ljuskronorna fäster in har man satt upp en förgylld, sirlig blomsterdekoration.

Bänkinredningen delas av mitt- tvär- och sidogångar in i fyra kvarter med sammanlagt 30 bänkrader. Inredningen är sluten med dörrar in mot mittgången men öppen ut mot kyrkorummets sidogångar. På utsidan är bänkarna målade i en blå kulör med dörrspeglar i två grå toner vilka ramar in av en dekorativ röd linje. Invändigt är bänkarna målade i grått. För att

öka sittkomforten har bänkarna försetts med dynor klädda i ett blått tyg. I den östra korsarmen står en klotformad ljusbärare.

För belysningen i kyrkorummet svarar huvudsakligen fem ljuskronor varav tre är placerade över kyrkans mittgång och resterande två framme i koret. Kronorna har kompletterats med elektrisk belysning. På väggfälten mellan fönstren på östra långhusväggen hänger tre snäckformade mässingslampetter och på den västra väggen fyra stycken.

Kyrkans sidoentréer är försedda med vindfång. På golvet i de utskjutande porthusen ligger ljusa kalkstenplattor. Utrymmena i de båda porthusen nyttjas idag främst för förvaring av diverse förbrukningsmaterial och redskap.

På en enkelt utformad träbänk invid den östra väggen i anslutning till väggfältet mellan första och andra fönsteraxeln har man placerat ett altarskåp från Tolgs medeltida kyrka. Detta var tidigare deponerat i Växjö domkyrka men återfördes till Tolg i samband med den senaste renovering år 2001. På väggfältet mellan sidoentrén och tredje fönsteraxeln på samma sida hänger ett medeltida triumfkrucifix.

Framme i koret vars plan ligger upphöjt ett steg över kyrksalens golv ligger en stor mönstrad matta som går i färgerna grått, blått och rött. I korets sydöstra hörn står en medeltida fabeldjursfunt och bredvid denna i anslutning till östra väggen en kororgel. I korets nordöstra respektive nordvästra hörn finns en korbänk vars omfattning går i samma färgställning som kyrkans övriga bänkinredning. I det nordöstra hörnet står dessutom ett ståndur målat i grått och med förgyllningar.

Utmed den västra väggen med uppgång från koret står kyrkans predikstol med tillhörande ljudtak. Predikstolen är målad i samma ljusa grå kulörer som läktarbarriären och altaruppsatsen. Nedtill på korgen är predikstolen dekorerad med förgyllda bladornament och i speglarna finner man förgyllda dekorationer föreställande de korslagda nycklarna, stentavlorna, törnekronan samt ankaret och hjärtat. Ljudtaket pryds på utsidan av förgyllda blomsterslingor och kröns av ett förgyllt kors. På insidan har ljudtaket målats i mörkblått och dekorerats med stjärnor och en sol. Under taket hänger en silverduva.

Altaruppsatsen är utformad med två pilastrar på var sida om altartavlan vilka bär upp en tandad båge vars spetsar smyckats med förgyllda klot. Det enkla träaltaret står inskjutet mot väggen under altartavlan. I anslutning till altaret är korplanet upphöjt. Denna upphöjning ramas in av en kyrkans altarring med svarvade balusterdockor och knäfall i röd sammet. Altarringen har två öppningsbara delar, en mot öster och en mot väster. På var sida om altaret innanför altarringen finns en sjuarmad golvstående mässingsljusstake. Altartavlan, vilken är en kopia av Blochs klassiska Kristusbild där Kristus bjuder de arbetande och betungade till sig, är målad 1880 av konstnären Ludvig Frid.

På korväggen, var sida om altaret, finns en dörr vilken leder in till den bakomliggande sakristian. På väggfälten mellan dörr och långhusvägg hänger en psalmtavla målad i grått, svart och guld.

I sakristian på väggen mot altaret står en platsbyggd skåpsinredning och mitt i denna ett altare flankerat av två lampetter och med ett träkrucifix. På väggarna hänger två lampetter utformade i likhet med de under läktaren samt två tavlor och ett antal inramade fotografier. Mitt på golvet i sakristian står ett nytillverkat skåp för förvaring av kyrkans antependier. På

norra väggen har sakristian två högresta, smala och rundbågade fönster och i nordväst en separat entré. Taket är målat i en mörkblåkulör och i mötet mellan vägg och tak ett kraftigt listverk i ljusgrått och blått.

Interiöra förändringar

Interiört har Tolgs kyrka varit föremål för en rad förändringar där den tidigaste skedde 1881 då kyrkan fick sin orgel. Orgeln byggdes av Carl Elfström i Ljungby. År 1901 målas kyrkans inredning om i en kraftfull ekimitation och 1928 sker en konservering av några inventarier, bland annat en madonnafigur, en predikstol med tillhörande ljudtak, ett triumfkrucifix samt ett altarskåp, som bevarats från den gamla kyrkan.

En av de lite mer omfattande interiöra renoveringarna skedde 1955 utifrån ett förslag framtaget av Hans Lindén. I samband med denna renovering lät man uppföra förrådsutrymmen under läktaren för förvaring av lösa stolar och elektrisk utrustning samt för kyrkans värmeanläggning. Vid den södra ingången tillkommer ett vindfång. Det befintliga golvet av kullersten i sidoingångarnas vindfång byts ut mot kalkstensplattor. Golvet i kyrkorummet och i sakristian läggs om efter en nyutförd värmeisolering. Korplanet utvidgas varvid tre bänkrader avlägsnas längst fram på var sida om mittgången. I långhuset avlägsnas ytterligare sex bänkrader på var sida. Hela bänkinredningen byggs om för att erhålla en ökad sittkomfort. I anslutning till kyrkans predikstol på den västra väggen kortas två bänkrader av för att åstadkomma en fri passage. I korets flyttas korbänkarna ut en aning från väggen för att man skall erhålla utrymme för elektriska väggradiatorer. I anslutning till sakristians södra vägg tillkommer nya skåpsutrymmen samt ett nytt altare. Invändigt putsas kyrkans väggar om och vitkalkas. Taket, taklisterna samt alla snickerier och inredningsdetaljer målas om varvid den tidigare ekbruna färgsättningen ersätts med ljusare kulörer. Predikstolen dekorerats med skulpturer föreställande evangelisterna utförda av Herbert Thorsjö. Belysningen kompletteras med tre nya ljuskronor, en i koret och två på läktaren. Dessutom tillkommer ett antal lampetter tillverkade av konstsmeden Wremp i Angelstad. Ett program för kyrkans elektriska installationer upprättas av Rejlers ingenjörbyrå vilket bland annat omfattar att kyrkans uppvärmning med vedeldade kaminer ersätts med elektriska radiatorer. Vid renoveringen sker dessutom en utvidgning av kyrkans orgelläktare. Från olika syföreningar erhåller kyrkan i gåva vid återinvigningen en kormatta, ett antependium, en altarduk, ett kalkkläde samt två vaser i driven mässing.

År 1967 omdisponeras orgeln av J. Künkels Orgelverkstad AB i Lund och året därpå renoveras en svart kollektåv samt en svart mässshake av Libraria i Stockholm.

År 1972 tillverkas nya innanfönster till vapenhusets fönster dessutom sker det en ommålning av väggarna i samma utrymme. I den ovanliggande läktarhallens tak sätter man upp gips till följd av nya brandsäkerhetsföreskrifter av samma anledning ersätts den tidigare träluckan mellan kyrktornet och kyrksalsvinden mot en brandsäkrad lucka samt ersätts det befintliga glaset i slussens dörrar mellan vapenhus och kyrksalen med rutarmerat trådglas. I kyrkorummet låter man hänga upp fasta järnstegar på långhusets väggar i anslutning till läktarbarriären.

Nästa interiöra omdaning sker 1979 efter ett förslag utformat av Mogens Barsöe. Vid denna tidpunkt tillkommer inbyggnader under läktaren vilka avses rymma andakts- och konfirmationsrum, kapprum, två toaletter, förvaringsutrymmen samt en el-central och en städskrub. För att frigöra utrymme för de nya läktarunderbyggnaderna avlägsnas kyrkorummets bakre bänkrad.

År 1994 återlämnas ett senmedeltida triumfkrucifix vilket varit deponerat på Smålands museum och året därpå sker en konservering av Tolgs medeltida altarskåp vilket efter slutförd konservering deponeras i Växjö domkyrka. År 2001 upphävs deponeringen av altarskåpet varvid det flyttas tillbaka till kyrkan i Tolg tillsammans med en medeltida madonnaskulptur vilken varit deponerad på Smålands museum och 1998 sker en komplettering av kyrkans befintliga el-radiatorer.

Den senaste interiöra renoveringen var mycket omfattande och utfördes mellan åren 2001-02. Till följd av upptäckta fuktproblem vilka orsakat stora angrepp av röta och mögel i kyrkorummets golvbjälklag tvingades man bryta upp golvet i hela kyrkorummet för att sedan gräva ut hela grunden och fylla ut den med tvättad makadam. På detta lager av makadam lade man sedan ut ett lager av cellplattsisolering på vilken man slutligen lät gjuta en armerad betongplatta. Golvet återmonterades sedan på nyutlagda golvåsar. Vid renoveringen utfördes även en rengöring av kyrkorummets väggar och tak. Det linoljemålade taket var i ett så gott skick att man avstod från att låta måla om taket och istället valde att stryka taket med en s.k. halvolja blandad på lika delar linolja och terpentin varvid takfärgen återfick sin forna lyster. Kyrkorummets, sakristians och vapenhusets väggar putsades och ströks sedan på nytt med limfärg. Läktarbröstningen samt de kolonner vilka bär upp läktaren tvättades rena och målades om i samma färgställning som tidigare. Tidigare förgyllda partier inspekterades och kompletterades med ny förgyllning där det var nödvändigt. Samtliga fönster och dörrar målades. Under läktaren tillskapades ett kapell liksom ett samlingsrum genom att man låter uppföra en glasad vägg mot kyrkorummet i liv med läktarens främre kant. Framme i koret avlägsnades den främre bänkraden i väster för att tillskapa bättre utrymme för kören och i öster kortades den främre bänken för att bereda plats för det medeltida altarskåpet. Bänkinredningen rengörs och målas om i samma färgställning. En rengöring sker även av predikstolen. Framme i koret sker en rengöring av altartavlan och omfattningen målas om. Altarringen målas om i grått och förses med förgyllningar av slagmetall. Tyget på altarringens överliggare avlägsnas och målas i stället. Knäfallet kläs om med rött tyg. I sakristian tillkommer ett nytt skåp vilket möjliggör liggande förvaring av kyrkans mässhakar och andra känsliga textilier. Kyrkans uppvärmning med direktverkande el ersätts av bergvärme anslutet till ett vattenburet radiatorsystem. Kyrkan som var stängd för gudstjänster under nästan ett år öppnades med en invigning av ”Marias kapell” på Heliga trefaldighetsafton den 25 maj 2002 av biskop Anders Wejryd. Under kyrkans renovering firades gudstjänsterna i hemmen och i prästgården.

Till följd av bland annat den stora fuktbelastning som kyrkorummet utsattes för i samband med golvgjutningen 2001-02 erhöll kyrkans orgel en del skador vilka i skrivande stund åtgärdas i en pågående orgelrestaurering (2005-06).

Kyrkogården

Kyrkogården ligger en aning upphöjd från den omkringliggande terrängen och omgärdas av en kallmurad naturstenmur. Östra delen av kyrkogården delas av de grusade gångarna in i sex gravkvarter där gravarna inordnats i räta linjer medan kyrkogården på kyrkans västra sida utformats som ett sammanhängande gräsbesätt kvarter. I en krans kring kyrkan, alldeles innanför kyrkogårdens mur, står ett flertal träd av relativt ung ålder. Det relativt täta skogslandskap vilket tidigare omgav kyrkan förändrades drastiskt i samband med januaristormen 2005 varför kyrkan idag ligger på en gaska öppen plats. Utmed bygatan strax väster och öster om kyrkan ligger de två tillhörande kyrkstallarna. Ett par kilometer väster om den nya kyrkan ligger Tolgs gamla kyrkogård. Kyrkplatsen omges av en kallmurad

naturstenmur. Mitt på södra muren finns en öppning försedd med järngrindar. På den gamla kyrkogården, vilken fortfarande brukas som begravningsplats, finns ett flertal äldre gravminnen bevarade, bland annat efter de präster vilka tjänat i socknen. Klockstapeln på den gamla kyrkplatsen uppfördes vid mitten av 1950-talet.

Inventarier

I kyrkans viktigare inventarier ingår, en medeltida fabeldjursfunt i sandsten från 1100-talet, altartavlan målad av Ludvig Frid, kalken och patén i förgyllt silver från 1700-talet, ljuskronorna från 1600- och 1700-talet, oblatjärnet från 1600-talet, offerkistan i ek från 1700-talet, en kollektåv i svart sammet från 1700-talet samt ett medeltida altarskåp med Maria- och Kristusbild från 1400-talet.

Kulturhistorisk bedömning

Tolgs nya kyrka uppfördes mellan åren 1878-1879 och invigdes på Mikaelsdagen den 2 oktober 1881 av biskop Johan Andersson. Kyrkan är uppförd i sten med spritputsad fasad och slätputsade omfattningar. Genom sin orientering med torn i söder och absid i norr avviker kyrkan från den mer traditionella placeringen. Tornet har en liten kopparklädd lanternin och en smal tornspira.

Exteriört har Tolg kyrka bevarats näst intill orörd. Det enda karaktärsförändrande ingreppet skedde 1930 då kyrkans tak av spån ersattes med kopparplåt. I övrigt har de exteriöra arbetena på Tolgs kyrka omfattats av mer renodlade underhållsåtgärder varför den exteriört bevarat sin tidstypiska blandstil med tydliga inslag av nyklassicismens stildrag. De intilliggande kyrkstallarna samt skolhuset är miljöskapande faktorer och starkt bidragande till upplevelsen av den kulturhistoriskt värdefulla miljön.

Interiört har förändringsarbetena i Tolg kyrka varit av relativt genomgripande karaktär. Trots detta framstår interiören i Tolgs kyrka som en av de bättre bevarade kyrkliga interiörerna från 1800-talets slut. Av den ursprungliga inredningen kvarstår kyrkans altaruppsats med altartavla målad av Ludvig Frid, vilken är en kopia av Blochs klassiska Kristusbild samt predikstolen, orgelfasaden och kyrkans bänkinredning.

Långhusets tredingstak med synliga bjälkar vilka vilar på dekorativa konsoler utgör ett ovanligt inslag i den småländska kyrkobyggnadstekniken och utgör i sig en värdefull detalj. Färgsättningen i kyrkorummet har förändrats vid ett flertal tillfällen och en återgång till en ljusare färgsättning mer i likhet med den på altaruppsats och predikstol kunde ytterligare förstärka kyrkorummets ursprungliga karaktär.

För att kunna behålla sin kyrka och samtidigt anpassa den efter befolkningsunderlaget lät man under den inre renoveringen 2001-2002 inreda ett kapell ("Marias kapell"), för ca 30 personer, under läktaren samt ett samlingsrum med pentry ("Andrummet"). Detta arbete utfördes på ett sätt vilket tydligt underordnade sig kyrkans arkitektoniska utformning och har dessutom möjliggjort för ett fortsatt brukande av kyrkan och därmed också säkrat dess fortlevnad som ett levande kulturarv.

Händelseregister

- 1848 - En kommitté utses som skall utarbeta ett förslag till ny kyrka samt förslag till placering av densamma
- 1872 - Utses en byggnadsstyrelse
- 1879 - Kyrkan uppförd och invigning förrättas av prosten Jonas Ekedahl
- 1881 - Orgel byggd av Carl Elfström, Ljungby
- 1901 - Kyrkans inredning målas i ekimitation
- 1928 - Konservering av madonnafigur, predikstol med tillhörande ljudtak, triumfkrucifix och altarskåp deponerade vid Smålands museum i Växjö
- 1930 - Restaurering utifrån ett förslag framtaget av arkitekt Holmdahl
- Kyrkan förses med koppartak
- En planerad förändring av korväggen för att åstadkomma en nisch där man skulle kunna placera kyrkans bevarade medeltida altarskåp och krucifix uteblir
- 1951 - Diskussioner inleds kring uppförandet av en kapellbyggnad på Tolgs gamla kyrkogård
- 1952 - Undersökning utförd på gamla kyrkogården för att fastställa resterna av Tolgs medeltida kyrka inför en planerad omläggning av den gamla kyrkogården samt ett eventuellt uppförande av en ny kapellbyggnad
- 1955 - Renovering utifrån ett förslag framtaget av länsarkitekt Hans Lindén
- Inrättande av förrådsutrymmen under läktaren för förvaring av stolar och elektrisk utrustning samt utrymme för kyrkans värmeanläggning
- Vindfång anordnat vid södra ingången
- I sidoingångarnas vindfång ersätts befintligt golv av kullersten med kalkstensplattor
- Golvet i sakristia och kyrkorum läggs om och värmeisolerar
- Tre bänkrader i koret och sex i långhuset avlägsnas
- Bänkinredningen byggs om för ökad sittkomfort men med bevarad omfattning
- I anslutning till predikstolen kortas två bänkrader av för att erhålla utrymme för fri passage
- Korets sidobänkar flyttas fram för att bereda plats för väggradiatorer
- Nya skåputrymmen och nytt altare uppsatt i sakristian
- Väggarna putsas om och vitkalkas
- Tak, taklister samt alla snickerier och inredningsdetaljer målas om varvid de gamla ekbruna färgerna ersätts med ljusare nyanser.
- Predikstolen pryds med skulpturer av evangelisterna utförda av Herbert Thorsjö
- Tre nya ljuskronor sätts upp, en i koret och två på läktaren samt ett antal lampetter tillverkade av konstsmeden Wremp i Angelstad
- I gåva från diverse syföreningar erhåller kyrkan en kormatta, ett antependium i vitt linne, en altarduk, ett kalkkläde samt två vaser i driven mässing
- Program för elektriska installationer uppgjort av Rejlers ingenjörbyrå

- Kyrkans uppvärmning medelst kaminer ersatt med elektrisk uppvärmning
- Läktarbarriären flyttas fram varvid läktaren breddas för att erhålla bättre passageutrymme
- 1956 - Kyrkans medeltida fabeldjursfunt avfotograferad för en undersökning av fabeldjur i romansk stenkonst av V. Sloman, Historiska museet
- 1962 - Byggnadsstyrelsen ger tillstånd till uppförande av bårhus vid Tolgs kyrka
- 1967 - Orgel omdisponerad av J. Künkels Orgelverkstad AB, Lund
- 1968 - Renovering av en svart kollekthåv och svart mässhake i sammet utförd av Libraria, Stockholm
- 1972 - Utvändig renovering
- Kyrkväggarna blåstras rena från cementfärg, putslagas och kalkavfärgas
- Dörrar och fönster målas om
- Nya innanfönster tillverkade till vapenhuset
- Vapenhusets väggar ommålade
- Läktarhallens väggar och tak kläs in med gips till följd av nya brandsäkerhetsrekommendationer från brandväsendet
- Träluckan mellan kyrktorn och kyrksalsvind bytes mot brandsäkrad dito, Befintliga glas i slussens dörrar mellan vapenhus och kyrksal ersätts med rutarmerat trådglas
- I linje med de nya brandsäkerhetsdirektiven förs diskussioner kring huruvida man skall bygga nya trappor från läktaren i kyrkorummet eller låta hänga upp fasta järnstegar på långhusets väggar i anslutning till läktarbarriären. Stegarna kommer till utförande.
- 1979 - Interiör renovering utformad av Mogens Barsöe
- Inbyggnader under läktaren vilka rymmer andakts- och konfirmationsrum, kapprum med 2 toaletter varav en handikappanpassad, förvaringsutrymmen för vaktmästarens materiel, el-central samt städskrub
- Vid uppförandet av underbyggnader avlägsnas den bakre bänkraden
- Vid huvudtrappan till vapenhuset uppsättes löstagbar handledare
- Dessutom sker målning, rördragning och elinstallation i berörda utrymmen
- 1994 - Depositionsåterlämnande av senmedeltida triumfkrucifix från Smålands museum
- 1995 - Konservering av medeltida altarskåp vilket under en femårsperiod deponeras i Växjö domkyrka
- Ombyggnad av det sydöstra kyrkstallet enligt förslag av Rolf Alklid
- 1998 - In- och utvändig renovering utifrån förslag framtaget av Rolf Alklid

- Fasadrenovering med sandblästring, putslagning och kalkavfärgning med Kulekalk
  - Slipning av golven
  - Komplettering av befintliga el-radiatorer
- 2001-02
- Invändig renovering
  - Omfattande undergjutning av kyrkorummet utförd på grund av röta och mögelproblem
  - Kyrkorummets golv bryts upp och grunden grävs ut varpå man lägger in tvättad makadam och isolering av cellplattor på vilken man låter gjuta en armerad betongplatta. Ovanpå denna placeras nya golvåsar som det gamla golvet återmonteras på.
  - I vapenhuset rengörs väggarna samt utfördes mindre putslagningar före ommålning med limfärg, snickerier målas i mellangrå kulör med linoljefärg
  - Kyrkorummets tak rengörs och stryks med halvolja
  - Kyrkorummets väggar rengörs, putslagas och stryks med limfärg
  - Läktarbröstningen rengörs och målas samt förgylls på nytt
  - Läktarkolonnerna skrapas och målas
  - Fönstren skrapas och målas liksom kyrkorummets dörrar
  - Under läktaren tillskapas en s.k. lillkyrka genom att man låter uppföra ett glasat parti mot kyrkorummet. I västra delen tillskapas ett rum för samlingar med litet pentry och toalett
  - Den främre bänkraden tas bort för att tillskapa bättre utrymme för kören och i öster kortas den främsta bänken för att bereda plats för det medeltida altarskåpet.
  - Bänkarna skrapas och målas i samma färgställning som tidigare
  - Predikstolen rengörs
  - Altartavlan rengörs av konservator och omramningen målas om
  - Altarringen målas om i grått och förses med förgyllningar av slagmetall. På överliggaren återmonteras inget tyg utan denna målas
  - Knäfallet får nytt rött tyg
  - Sakristians väggar, tak och golv behandlas på samma sätt som i kyrkorummet. Ett nytt skåp för liggande förvaring av mässhakar och andra textilier tillverkas och placeras centralt i sakristian.
  - Kyrkans uppvärmning med direktverkande el ersätts av bergvärme med tillhörande installation av vattenburet radiatorsystem
- 2001
- Upphävande av deponering madonnaskulptur och altarskåp tillhörande Tolgs församling deponerade hos Smålandsmuseum och i Växjö domkyrka
- 2005-06
- Restaurering av kyrkans orgel

Tolgs gamla kyrka låg ca 2 km väster om den nuvarande och omedelbart norr om landsvägen mot Bergs kyrka. Kyrkplatsen som är fyrkantig ligger kvar omgiven av ringmur. Mitt i

murens södra sida finns ingångsöppningen stängd med ett par järngrindar. Nordväst från kyrkan låg klockstapel.

Tolgs nya kyrka uppfördes av sten åren 1878-79 med sakristia bakom altaret i norr och med torn i söder. Berggrunden går på vissa ställen ända upp till golvbräderna.

Inventarier enligt förteckning gjord 1926:

Tornspira av järn i form av kors där armarna avslutas med mässingsklot, överst med en tupp av mässing 1700-tal, Altartavla med skriften ”Kommen till mig I alle som arbeten och ären betungade...” signerad L. Frid 1880 efter Block., Altarskåp med två flygeldörrar i mitten med en framställning av Gregorii mässa nordtyskt arbete från 1400-talet deponerad på Smålands museum, Triumfkrucifix av snidat trä deponerat Smålands museum, Madonnabild och predikstol 1640-tal deponerade, Fabeldjursfunt från 1100-talet av sandsten i två block på foten med 8 utskjutande huvuden, Ljuskronor från 1700-talet, Ljustakar 4 st. från 1600-talet, Ljusarmar från 1700-talet, kollektåv från 1700-talet, offerkista av ek lätt beslagen med järnband 1500-talet, Carl XII bibel och Gustav V bibel. I tornet tre klockor, Ljuskrona i malm troligen krigsbyte.

under spåntak mellan åren 1878-79. Kyrkan ligger orienterad i nord-sydlig riktning med torn i söder och sakristia i norr. Kyrkan är 33 m lång, 18,5 m bred samt 6,7 m hög. Tornet är 20m högt med lanterninen inräknad.

Kyrkan är uppförd 1879-81 i sten med putsade väggar. Kyrkan är orienterad i nord- sydlig riktning med tornet i söder. Interiören är relativt oförändrad sedan uppförandet. Vid en restaurering på 1930-talet ekådrades alla snickerier. Nästa renovering utfördes 1955 varvid den nuvarande färgsättningen tillkom möjligen avlägsnades vid denna tidpunkt även några bänkar under läktaren. 1981 gjordes läktarinbyggnader och väggar och fönster målades invändigt varvid ytterligare två bänkrader avlägsnades.

Tolgs kyrka ligger på en höjd några kilometer öster om Tolgs by och den medeltida kyrkplatsen. Kyrkan uppfördes 1879-81 i sten med spritputsade, vitkalkade väggar samt slätputsade listverk och omfattningar. Kyrkan är orienterad i nord- sydlig riktning med torn i söder och en femsidigt avslutad absid i norr. Tornet har en liten kopparklädd lanternin och en hög, smal tornspira. Taken är täckta med kopparplåt.

har flyttats till trappans skrank och ersatts med målningar av konstnären Torsjö.

I tornet hänger tre ringklockor

Kyrkan har fönsteraxlar där den mittersta utgörs av kyrkans sidoentréer. Fönstren är högresta och rundbågade där fönsterbågarna försetts med en dekorativ spröjsning vilken efterliknar ett sirligt masverk. Varje fönsterbåge delas av två mindre rundbågar samt en överliggande cirkel.

Den slutna bänkinredningen är målad i blågrått med speglar i två grå toner och rött. Invändigt är bänkarna röda. Utmed vardera sida av koret står en korbänk.

Orgelläktaren har framskjutande mittparti